

Інформаційна довідка
щодо врегулювання механізму фінансування та виплати
щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної
держави Україна – народним депутатам*

***Анотація.** В інформаційній довідці проаналізовано законодавство України в аспекті виплати щомісячного довічного грошового утримання у контексті проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання» (реєстр. № 16041 від 04.09.2026).*

***Ключові слова:** Засновник сучасної держави Україна – народний депутат, щомісячне довічне грошове утримання, Пенсійний фонд України, пенсія, Державний бюджет України.*

Вступ

Законом України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» від 3 грудня 2025 року № 4700-IX (далі – Закон), який набрав чинності 11 березня 2026 року, закріплено правовий статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата (далі – Засновник), одним із елементів якого є право на виплату щомісячного довічного грошового утримання.

У зв'язку з необхідністю приведення положень законів України у відповідність із Законом стосовно врегулювання механізму фінансування та виплати щомісячного довічного грошового утримання Засновнику було внесено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання» (реєстр. № 16041 від 04.09.2026) (далі – законопроект). Законопроектом пропонується внести зміни до Закону в частині:

Співвідношення з іншими виплатами	Щомісячне довічне грошове утримання може призначатися замість пенсії або щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці, призначеного відповідно до законів України «Про судоустрій і статус суддів» або «Про Конституційний Суд України»
Дати виникнення права	З дати надання статусу Засновника
Обчислення розміру	Щомісячний посадовий оклад і надбавки, визначені частиною першою статті 33 Закону України «Про статус народного депутата України»
Перерахунку	У разі збільшення щомісячного посадового окладу народного депутата України поточного скликання
Джерел фінансування	Щомісячне довічне грошове утримання фінансується за рахунок коштів державного бюджету
Адміністрування	Здійснюється органами Пенсійного фонду України в порядку, передбаченому Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Метою цієї інформаційної довідки є дослідження законодавчого механізму призначення та фінансування щомісячного довічного грошового утримання Засновникам.

Основна частина

Законодавче регулювання виплати щомісячного довічного грошового утримання Засновникам здійснюється відповідно до Закону, а також законів України «Про статус народного депутата України», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Важливе значення має також низка рішень Конституційного Суду України¹.

Аналіз закордонного досвіду вшанування визначальної установчої ролі осіб у створенні самостійної держави або відновленні національної державності свідчить про різні підходи. Найбільш релевантним є законодавче регулювання цього питання в Литві. Так, Закон Республіки Литва про статус підписантів Акта про незалежність Литви та осіб, які підписали Декларацію Ради Руху боротьби за свободу Литви від 16 лютого 1949 року², передбачає: посвідчення та нагрудний знак підписанта, його права та обов'язки, громадську організацію підписантів, умови призначення і порядок виплати довічного грошового утримання, у тому числі вдові та сиротам підписанта, а також правила вшанування пам'яті підписанта. На відміну від українського підходу, невід'ємною частиною вказаного Закону Республіки Литва є додаток, що

¹ Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v008p710-05#Text>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення поняття «щомісячне довічне грошове утримання», що міститься у підпункті «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України від 14 грудня 2011 року № 18-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v018p710-11#Text>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці) від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003p710-13#Text>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (справа про щомісячне довічне грошове утримання суддів у відставці) від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v004p710-16#Text>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) від 27 лютого 2018 року № 1-рп/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v001p710-18#Text>

² Lietuvos Respublikos Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų ir Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją pasirašiusių asmenų statuso įstatymas. 2003 m. spalio 16 d. Nr. IX-1789. URL: <https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.220103/asr>

встановлює перелік усіх осіб, яким надається статус підписанта. Окрім цього, Сейм прийняв низку актів політичного характеру щодо визнання ролі лідерів боротьби за свободу Литви: Декларацію Сейму Республіки Литва про визнання Йонаса Жемайтиса Главою Литовської Держави³, Декларацію про визнання Адольфаса Раманаускаса-Ванагаса Главою Литовської Держави⁴. Також у Литві діє Закон про правовий статус учасників опору окупації Литовської Республіки у 1940–1990 роках⁵.

Натомість у Польщі вшанування ролі історичних діячів у відновленні незалежності було здійснено на рівні Закону про національне відзначення сотої річниці відновлення незалежності Республіки Польща, у преамбулі якого парламент визнав Батьками Незалежності, зокрема, Юзефа Пілсудського, Ігнація Дашинського, Романа Дмовського, Войцеха Корфанто, Ігнація Яна Падеревського та Вінцента Вітоса⁶. У подальшому таке визнання підкріплювалося серед іншого постановами Сейму, якими відповідний рік проголошувався роком одного із Батьків Незалежності (як правило, з нагоди річниці з дня народження та / або дня смерті). Наприклад, 2026 рік проголошено Роком Ігнація Дашинського⁷. Водночас у Польщі діє Закон про діячів антикомуністичної опозиції та осіб, репресованих із політичних мотивів⁸.

Чинний Закон України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» від 3 грудня 2025 року № 4700-IX закріплює право Засновника за його вибором замість пенсії отримувати щомісячне довічне грошове утримання у розмірі 80 % місячної заробітної плати народного депутата України поточного скликання – члена комітету. Водночас частина четверта статті 5 цього Закону фактично визначає лише саме право на виплату, її альтернативний щодо пенсії характер та базовий розмір. Вона не встановлює детального порядку звернення за виплатою, органу, який її призначає і виплачує, складових заробітної плати народного депутата України поточного скликання – члена комітету для розрахунку, джерел цих виплат тощо.

Законопроектом пропонується уточнити механізм призначення та виплати щомісячного довічного грошового утримання Засновника. Зокрема, передбачається, що за заявою такої особи їй призначатиметься щомісячне довічне грошове утримання у розмірі 80 % місячної заробітної плати народного депутата України поточного скликання – члена комітету замість пенсії або щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці. До складових

³ Dėl Jono Žemaičio Pripažinimo Lietuvos Valstybės Vadovu: Deklaracija Lietuvos Respublikos Seimo. 2009 m. kovo 12 d. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.339103>

⁴ Dėl Adolfo Ramanausko-Vanago Pripažinimo Lietuvos Valstybės Vadovu: Deklaracija Lietuvos Respublikos Seimas. 2018 m. lapkričio 20 d. Nr. XIII-1651. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10feae80ee2f11e89d4ad92e8434e309?positionInSearchResults=0&searchModelUID=6c516b69-e2f8-46e9-b325-71c0215c697d>

⁵ Lietuvos Respublikos Pasipriešinimo 1940–1990 Metų Okupacijoms Dalyvių Teisinio Statuso Įstatymas. 1997 m. sausio 23 d. Nr. VIII-97. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.35373/asr>

⁶ Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. o Narodowych Obchodach Setnej Roczniicy Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000919>

⁷ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 września 2025 r. w sprawie ustanowienia roku 2026 Rokiem Ignacego Daszyńskiego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20250001073>

⁸ Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000693>

заробітної плати, які враховуватимуться при визначенні розміру виплати, законопроект прямо відносить посадовий оклад та надбавки, встановлені частиною першою статті 33 Закону України «Про статус народного депутата України». Законопроект передбачає обов'язковий перерахунок раніше призначеного щомісячного довічного грошового утримання у разі збільшення посадового окладу народного депутата України поточного скликання – члена комітету.

Фінансування щомісячного довічного грошового утримання законопроектом прямо віднесено до видатків державного бюджету. Призначення, виплата, припинення та поновлення таких виплат покладатимуться на органи Пенсійного фонду України.

Встановлено також механізм виплат за попередні періоди – для особи, якій на момент набрання чинності Законом уже призначено пенсію або щомісячне довічне грошове утримання судді у відставці та яка набула статусу Засновника, у разі переходу на передбачене Законом довічне грошове утримання виплачується різниця між належним їй розміром такого утримання та фактично отриманими за відповідний період сумами. Виплата такої різниці здійснюється за період, що обчислюється з дня набуття особою статусу Засновника, але не більш як за 12 місяців, що передують переходу на новий вид утримання.

Позитивним моментом законопроекту є уточнення норм Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» у частині щомісячного довічного грошового утримання, що визначає цілісний механізм його виплати та врегульовує потенційно спірні питання. Оскільки розмір відповідного утримання не встановлюється у фіксованій сумі, а безпосередньо залежатиме від рівня оплати праці чинного народного депутата України, така модель також частково захищає грошове утримання від знецінення внаслідок інфляційних процесів.

З іншого боку, запропонована модель формує для державного бюджету динамічне зобов'язання, розмір якого може змінюватися. Збільшення бази для оплати праці народних депутатів України матиме автоматичний похідний вплив на видатки, необхідні для фінансування довічного утримання Засновників. У зв'язку з передбаченим законопроектом механізмом виплат за попередні періоди можливе підвищене разове бюджетне навантаження на початковому етапі реалізації закону, яке не повністю відображається простим множенням місячної виплати на кількість потенційних одержувачів.

Фінансово-економічним обґрунтуванням⁹ до законопроекту передбачено здійснення відповідних видатків у межах бюджетної програми КПКВК 2501250 «Здійснення виплат із соціальної підтримки окремих категорій населення». Відповідно до цього документа розрахункова потреба у коштах на виплату щомісячного довічного грошового утримання становить 36 208,64 тис. грн у поточному бюджетному році та по 108 625,95 тис. грн у кожному з наступних

⁹ Фінансово-економічні розрахунки до проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання» (реєстр. № 16041 від 04.09.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3644220>

трьох років. Зазначені показники мають розрахунковий характер та ґрунтуються на кількості чи-то потенційних, чи-то фактичних одержувачів у 170 осіб. Однак законопроектом визначається різний порядок встановлення щомісячного довічного грошового утримання – для осіб, які набудуть статус Засновника після набуття чинності майбутнім Законом України, та для осіб, що вже мають статус Засновника. Отже, стала кількість одержувачів щомісячного довічного грошового утримання викликає обґрунтований сумнів. Вбачається, що реалізація законопроекту у разі його прийняття потребуватиме врахування передбачених ним видатків у Державному бюджеті України на відповідний рік.

Висновки

Проаналізований закордонний досвід свідчить про різні моделі вшанування визначальної ролі осіб у відновленні державності. Литовська модель закріплює статус підписантів Акта про незалежність із вичерпним переліком таких осіб у додатку до Закону, а також учасників руху опору в спеціальних законах, які передбачають у тому числі й довічне грошове утримання, право на яке надається додатково вдові та сиротам зазначених осіб. Польська модель застосовує меморіальне визнання «Батьків Незалежності» на рівні преамбули закону та постанов парламенту в поєднанні із законодавством про учасників антикомуністичної опозиції.

Вважаємо, що прийняття законопроекту матиме позитивний вплив на законодавче регулювання щомісячного довічного грошового утримання Засновників завдяки уточненню механізмів здійснення його виплати та усуненню прогалин у правовому регулюванні, а також через запровадження моделі щомісячного довічного грошового утримання, що нівелюватиме негативний вплив інфляції на таке утримання. У фінансово-економічному аспекті запропонований законопроектом механізм передбачає запровадження постійного спеціального бюджетного зобов'язання, розмір якого буде безпосередньо пов'язаний з оплатою праці народних депутатів України та автоматично змінюватиметься разом із нею. Основними чинниками, що визначатимуть обсяг відповідних видатків, є також кількість отримувачів, різниця між новим довічним утриманням та вже призначеними виплатами, а також необхідність здійснення виплат за минулі періоди. Видатки на реалізацію законопроекту у разі його прийняття слід передбачати в законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*